

Línies de formació de la nova immersió en català a Catalunya

Imma Canal Santos i Pere Mayans

Generalitat de Catalunya. Departament d'Educació

Resum

En aquest article es presenten les línies de formació que configuren el pla per a l'actualització de la metodologia d'immersió lingüística en l'actual context sociolingüístic català que ha impulsat el Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya. En un primer bloc, es presenta l'estructura general d'aquesta formació, tant la directament institucional (de zona) com la que es gestiona directament des dels centres. En un segon bloc, es plantegen els objectius d'aquesta formació per cicles educatius: infantil i cicle inicial de primària; cicle mitjà i superior de primària; educació secundària obligatòria. Finalment, i com a resum, es presenten els quatre blocs temàtics que es treballen transversalment en tota aquesta formació: la continuïtat i la coherència en els usos lingüístics dels centres educatius; la gestió de les llengües familiars; la metodologia de segones llengües —bàsicament llengua oral—, i el paper del docent en l'aplicació d'un programa d'immersió lingüística. **Paraules clau:** formació, immersió lingüística, usos lingüístics, gestió llengües familiars, metodologia segones llengües.

Abstract

This paper presents the main points of the Master Plan to update the methodology of linguistic immersion (Pla per a l'actualització de la metodologia d'immersió lingüística) in the current Catalan sociolinguistic context promoted by the Educational Department (Departament d'Educació). The first part deals with the general framework of the institutional training and the training directly managed by the educational centres. The second part deals with the objectives of this training at the different educational cycles. Finally, a summary of the subjects worked during the training period is presented: the continuity and consistency of the linguistics uses in the educational centres, the management of familiar languages, the methodology of second languages —basically, spoken language—and the teacher's role in the implementation of the linguistic immersion programme.

Key words: training, linguistic immersion, linguistics uses, familiar languages, methodology of second languages.

1. Presentació general de la formació de la nova immersió

Aquest text té com a finalitat donar a conèixer les línies de formació que configuren el pla per a l'actualització de la metodologia d'immersió lingüística en l'actual context sociolingüístic català que ha impulsat el Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya (vegeu Mayans i Canal, en aquest mateix volum). En aquest sentit, s'han dissenyat un conjunt d'activitats formatives que s'han distribuït en les tres fases, també apuntades en el text citat anteriorment.

La participació dels centres en el pla comporta un compromís de formació i aplicació durant un període de tres cursos escolars. L'oferta formativa a què pot optar un centre és la següent (les activitats formatives marcades amb un asterisc garanteixen la continuïtat en el pla d'immersió):

Taula 1. Quadre de l'oferta formativa del pla

	Educació infantil i cicle inicial	Cicle mitjà i cicle superior	Ed. inf. i primària	Primària i secundària	Secundària
1a fase	Actualització del Programa d'Immersion Lingüística en el context multilingüe actual*				
2a fase	– Taller per a l'aprenentatge i perfeccionament de competències professionals del professorat (treball llengua oral amb alumnat) – Pràctica reflexiva a les escoles que apliquen el programa d'immersió	L'ensenyament de les habilitats lingüístiques en centres on s'aplica un programa d'immersió lingüística*	El programa d'immersió lingüística en el context multilingüe actual* (traspàs al conjunt del claustre)		
3a fase		L'ensenyament de les habilitats lingüístiques en centres on s'aplica un programa d'immersió lingüística* (repetició)		– La continuïtat dels usos lingüístics entre educació primària i l'educació secundària* – El tractament de la llengua familiar als centres educatius	– El tractament de la informació a totes les àrees del currículum* – Les competències comunicatives aplicades a les àrees curriculars – Competència en llengua oral: fonaments i estratègies (en línia)

2. La formació a la primera fase del pla

Com es pot observar en el quadre, l'oferta formativa vol arribar a tot el professorat que imparteix classes a alumnes que estan aprenent en una llengua diferent de la llengua familiar.

En una primera fase, els docents d'educació infantil i de cycle inicial de primària d'una mateixa zona assisteixen al seminari *Actualització del programa d'immersió en el context multilingüe actual*. En aquest seminari es comparteixen les bases teòriques que fonamenten el programa d'immersió i s'incideix en l'ensenyament comunicatiu de la llengua oral. Per establir els continguts d'aquest seminari, es va partir de les conclusions d'un grup de treball del Consell Assessor per la Llengua del Departament d'Educació, format per un grup d'experts en el tema. En el document *Conclusions de la comissió Nova immersió i canvis metodològics*¹ es van definir quines eren les línies que caracteritzen la nova immersió. Se'n destaquen les següents:

- La pràctica educativa i diversitat lingüística: la negociació de significats, la llengua oral, l'organització de l'aula i de l'alumnat i la coordinació i el treball conjunt del professorat.
- El tractament de la llengua familiar de l'alumnat.
- L'organització escolar.
- La relació família-escola.

Per poder impartir aquest seminari s'ha comptat amb la col·laboració d'un grup de formadores, amb una dedicació de mitja jornada. Durant mig curs, aquest grup de formadores ha reflexionat amb l'ajuda de persones amb autoritat professional sobre els diversos temes que es desprenen de les conclusions del Consell Assessor per la Llengua. Els temes sobre els quals s'han format les formadores han estat:

Fonamentació teòrica:

- Les bases teòriques sobre el programa d'immersió.
- L'enfocament comunicatiu de la llengua oral.
- La interacció.
- El tractament de la llengua familiar de l'alumnat.
- Els usos lingüístics en un centre on s'aplica un programa d'immersió.

Reflexió sobre la feina de formador:

- Estratègies de participació amb els assistent.
- Rols del formador.

Per fer aquesta formació s'ha comptat amb la col·laboració d'Ignasi Vila, Josep M. Serra, Joaquim Arnau, Josep M. Artigal, Albert Bastardes, M. José del Río, Anna Teberosky, Llorenç Comajoan, Neus Ferrer, Teresa Serra i altres.

Al mateix temps que s'estaven formant les mestres que havien d'impartir el seminari, es traspassaven els diversos blocs del seminari:

- Bases teòriques del programa d'immersió.
- Motivació i actituds en l'aprenentatge d'una L2.
- Tractament de la llengua familiar.
- Usos lingüístics en un centre on s'aplica el PIL.

1. Dins de consell assessor de la llengua a l'escola: conclusions; publicat pel Departament d'Educació i Universitats, octubre del 2006.

- Funcions comunicatives de la llengua.

En grups de treball, les formadores s'apropriaven del contingut i es treballaven les estratègies o activitats per compartir el contingut del seminari amb els assistents. Aquest seminari compta amb el suport d'una activitat complementària: les exemplificacions de propostes didàctiques per part de les formadores a les aules dels docents que assisteixen al seminari.

Les exemplificacions de propostes didàctiques que s'han treballat al seminari tenen diverses funcions:

- Establir un lligam entre els continguts del seminari i la pràctica docent.
- Establir lligams personals entre la formadora i les mestres que assisteixen al seminari.
- Facilitar un espai de comunicació i interacció per poder compartir els aspectes de la pràctica docent que preocupen més.
- Valorar tots aquells aspectes positius que la mestra del centre està aplicant.
- Suggestir alguns elements de millora.

Prèviament a la realització de l'exemplificació es pacten amb la mestra aspectes organitzatius i el paper que adoptarà cada persona que compartirà l'aula.

3. La segona fase de formació

En aquesta fase, durant el primer trimestre del curs, els centres han d'assumir la realització d'un seminari de centre que té com a objectius:

- Compartir amb tot l'equip docent els continguts de les bases teòriques del programa d'immersió i l'ensenyament de la llengua oral des d'un enfocament comunicatiu.
- Concretar, en cada centre, quin és el plantejament que tenen de les diverses línies que s'han tractat al seminari i recollir els acords de centre sobre l'aplicació del PIL. També es demana que s'especifiquin els objectius de millora i quines activitats s'adoptaran per aconseguir-los.

Per aconseguir el primer objectiu els centres disposen de l'ajuda de la mateixa formadora que ha impartit el seminari de la 1a fase. Per aplicar el segon objectiu compten amb dues ajudes: els assessors i assessores LIC,² que assumeixen la coordinació del seminari, i un instrument que facilita la reflexió i la presa de decisions per part de l'equip docent.

La gestió i la responsabilització d'aquest seminari recau en l'equip docent i amb aquest seminari es pretén que els centres que participen en el pla s'impliquin activament en la seva formació.

En el segon trimestre els docents de cicle mitjà i de cicle superior han de participar en un seminari de zona: *L'ensenyament de les habilitats lingüístiques en centres on s'aplica un programa d'immersió lingüística*, on es tracten els continguts següents:

- Ensenyar llengua avui (idees força del currículum actual de llengua).
- El reconeixement del bagatge lingüístic i cultural de l'alumnat.
- Les habilitats cognitivolingüístiques.
- L'ensenyament aprenentatge de les habilitats lingüístiques en alumnat que ha seguit un programa d'immersió lingüística.

2. Els assessors i assessores LIC són un equip de professionals que pertanyen als serveis educatius. Una de les seves tasques és assessorar els centres sobre temes de llengua.

- Estratègies organitzatives per donar resposta a la diversitat lingüística de l'alumnat: el treball cooperatiu.

En aquesta segona fase els docents que participen en el pla també poden participar en dos seminaris més:

- Taller per a l'aprenentatge i perfeccionament de competències professionals del professorat (treball de llengua oral amb alumnat).
- Pràctica reflexiva a les escoles que apliquen el programa d'immersió.

Aquests seminaris ofereixen al professorat dels centres la possibilitat d'aprofundir en continguts tractats en el seminari de la primera fase des de dues modalitats formatives diferents:

- La metodologia de la pràctica reflexiva.
- Un taller per analitzar la pròpia pràctica docent.

Al mateix temps que es generalitza la formació a tots els docents d'educació infantil i de cicle inicial de primària, es fan activitats de sensibilització a tots els Serveis Territorials per estendre el pla d'immersió a secundària.

4. La tercera fase de formació

A la tercera fase del pla (s'iniciarà el curs vinent) l'objectiu és doble:

- Conscienciar el professorat de secundària de les àrees no lingüístiques sobre les ajudes i els suports que s'han d'oferir a l'alumnat perquè aquest pugui construir coneixement quan la seva competència lingüística és limitada.
- Establir línies de continuïtat entre primària i secundària.

Per aconseguir aquests propòsits s'han dissenyat quatre seminaris. Dos d'específics per al professorat de secundària:

- Un d'adreçat al professorat de les àrees no lingüístiques.
- Un d'adreçat al professorat de llengua perquè promogui en els seus alumnes l'ensenyament de la llengua oral.

Els altres dos seminaris tenen com a destinatari el professorat de primària i secundària, amb la intenció de treballar dues de les idees força del pla d'immersió:

- El tractament de la llengua familiar dels alumnes.³
- Els usos lingüístics en els centres educatius.⁴

3. En aquest seminari es vol compartir amb el professorat les aportacions de la recerca educativa sobre la relació entre la llengua familiar i l'aprenentatge d'una L2.

4. En aquest seminari es vol reflexionar sobre la relació entre el domini d'una llengua, la motivació i l'oferta d'ús. També es volen donar estratègies per treballar els usos lingüístics.

5. Formació complementària

Com ja s'ha dit anteriorment, un dels eixos rellevants del pla és la difusió de materials i bones pràctiques que incentivin l'ús de la llengua oral. En aquest sentit, s'ha donat suport a dues iniciatives:

- La narració dialogada (segona fase del pla). Aquesta proposta impulsada per Josep M. Artigal (1998) ofereix al professorat un marc teòric i un material didàctic que permet treballar els contes des d'una perspectiva diferent, on l'expressió oral dels alumnes es produeix al mateix temps que la comprensió.⁵
- La cançó improvisada (tercera fase del pla). Aquesta proposta implica la coordinació del professorat de llengua i de música per tal de treballar amb els alumnes un recurs que és vigent en moltes zones de parla catalana: les corrandes, els garrotins, les gloses... El propòsit d'aquesta activitat és que els alumnes, a partir d'un treball previ, puguin establir diàlegs improvisats amb els seus companys mitjançant la repetició d'una estructura musical.

Cadascuna d'aquestes iniciatives va acompanyada d'una activitat de formació que orienta el professorat en l'aplicació del material.

També hi ha el projecte de promoure en els centres que participen en el pla activitats de dramatització.

6. Idees força d'aquesta formació

Si es fa un repàs a l'oferta formativa vinculada al pla, es pot pensar que és molt diversificada, però des de la diversitat es volen reforçar les idees força següents:

El treball de la llengua oral. Partint d'un enfocament comunicatiu, aprendre llengua comporta no únicament desenvolupar la competència lingüística, dominar el lèxic i les regles gramaticals de construcció i funcionament de la llengua, sinó també desenvolupar la competència pragmàtica, ser capaç d'expressar-se tant oralment com per escrit en diferents situacions comunicatives, utilitzant estratègies discursives, i adequant-se al context sociolingüístic. Es tracta d'un procés llarg que implica tota l'escolaritat de l'alumne.

En un PIL, on els alumnes s'inicien, construeixen i van consolidant una llengua diferent de la llengua familiar, caldrà tenir en compte dos principis bàsics:

- Assegurar la interacció comprensible des d'un bon inici. Utilitzar una llengua que no es coneix comportarà negociar el significat de les produccions lingüístiques entre mestre i alumnes, tant de les que es reben o s'escolten (*input*) com de les que s'emeten o produeixen (*output*). Caldrà, per tant, utilitzar tot un ventall de recursos i d'estratègies que facilitin la comprensió: el llenguatge no verbal, la utilització de suports visuals, les estratègies conversacionals per fomentar la participació de l'alumne...
- Aprendre llengua utilitzant-la, fent activitats significatives i funcionals per a l'alumne que li permetin exercitar-se i practicar la llengua que aprèn. L'adquisició de la llengua catalana com a nova llengua és un procés llarg, ple d'anades i tornades, en què les errades formen part d'aquest procés. Aquestes errades, influïdes per les característiques de la llengua fami-

5. La narració dialogada és el títol de la publicació on es recull el marc teòric d'aquesta proposta metodològica. La narració dialogada, una manera d'explicar contes a alumnes d'educació infantil i primer de primària que no tenen el català com a llengua familiar.

liar de l'alumnat, acostumen a ser semblants per al grup que parla una mateixa llengua i, normalment, apareixen en el mateix moment al llarg de l'adquisició de la llengua catalana.

En definitiva, es tracta de crear un marc de referència clar per a l'alumne on des de l'inici se l'acull en la llengua d'aprenentatge, i es vetlla perquè les activitats i la vida al centre permetin una màxima exposició a la nova llengua (*input*), i a la vegada es motiva i s'engresca l'alumne a expressar-se i a millorar la seva competència lingüística.

L'aplicació d'un PIL implica, també, que els alumnes aprenguin la llengua al mateix temps que aprenen els diferents continguts curriculars. Per tant, cal ensenyar llengua des de totes les àrees d'aprenentatge, i tots els docents esdevenen mestres de llengua.

El tractament de la llengua familiar. La diversitat lingüística i cultural de les nostres aules fa necessari reconèixer aquest bagatge sociocultural de les famílies i de l'alumnat als centres. L'escola ha de potenciar activitats de relació que permetin el coneixement d'uns i altres. Difícilment crearem actituds positives envers l'aprenentatge en general, i envers l'aprenentatge en particular de la llengua, si no es valora i es respecta la llengua i la cultura pròpies dels alumnes.

Dins dels seminaris es donen recursos per al professorat per a l'acollida de l'alumnat nouvingut, la planificació d'activitats per conèixer les diferents cultures, i també per conèixer l'estructura i algunes informacions sociolingüístiques de les llengües presents a les nostres aules.

Els usos lingüístics. Crear un marc de referència clar per l'aprenentatge d'una llengua, tal com apuntàvem abans, passa necessàriament per revisar els usos lingüístics que es produeixen al centre. És necessari fomentar l'ús de la llengua no únicament a les aules, sinó en la relació habitual al centre entre tota la comunitat educativa.

El paper del docent. En un PIL el docent té un paper clau com a model lingüístic, dinamitzador de les possibilitats d'expressió dels alumnes, i interlocutor de les converses. En aquest sentit, la formació dels seminaris d'immersió tracta:

- La sensibilització i la reflexió entorn del paper del mestre en un PIL.
- La difusió de les estratègies metodològiques pròpies d'immersió.
- Les estratègies per potenciar l'ús i la comunicació.
- La gestió de la comunicació i la conversa.
- Les estratègies per afavorir la participació en la conversa.
- Les estratègies educatives d'interacció verbal.

L'ensenyant ha d'incorporar una manera diferent d'actuar a l'aula i una organització diferent de l'alumnat, que ha d'estar al servei de cada activitat. Cal introduir fórmules organitzatives d'aula que ofereixin contextos diferents a l'alumnat, d'acord amb les seves necessitats. S'ha de modificar la perspectiva clàssica segons la qual el professor parla i explica i, posteriorment, l'alumnat fa tasques individuals.

En aquests moments, del pla només s'han aplicat dues de les tres fases. El fet que el pla s'apliqui a centres de tots els Serveis Territorials fa que, segons on s'apliqui, s'hagi d'adaptar a les peculiaritats de cada zona. Per aquest motiu, s'han establert reunions periòdiques de seguiment de la implementació del pla i es valoren les modificacions que cal fer per adaptar-lo a les necessitats dels centres sense perdre els objectius que es van definir a l'hora d'impulsar aquest pla institucional. Es pot dir, doncs, que curs rere curs, es modifica i s'adapta a la realitat dels nostres centres.

7. Un exemple d'aplicació

Com a exemple de com el pla pot repercutir en un centre educatiu, farem referència al CEIP Roser Capdevila de Terrassa, que va iniciar durant el curs passat la primera fase del pla d'immersió. La seva condició de centre de nova creació ha fet que la participació en el pla estigui contribuint a configurar el seu projecte d'escola. Des de la seva creació, el centre s'ha definit com una escola pensada per provocar i estimular l'alumne cap a l'aprenentatge. Els quatre eixos del seu projecte han estat:

1. El tractament de la llengua oral: per al centre és molt important dedicar el màxim de temps a la llengua oral, per això l'espai prioritari de les aules és la rotllana, on es comença la jornada, tant al matí com a la tarda. L'educador deixa fluir el diàleg però el modela amb intencionalitat educativa sobre les diferents formes de la llengua. Es fan també activitats de cultura oral popular, com les tardes de teatre, on es representen contes.
2. L'organització de l'alumnat perquè s'afavoreixi la interacció: es desenvolupen activitats que promouen la interacció entre iguals i amb els adults. Algunes d'aquestes activitats són les tardes de joc simbòlic i de treballs en ambients. Són espais on els infants poden experimentar, observar, manipular i crear, i al mateix usen i aprenen la llengua en un context significatiu.
3. Els estímuls que provoquen l'aprenentatge. La participació dels ensenyants no només en el projecte educatiu de l'escola, sinó també en el disseny arquitectònic ha permès crear un ambient molt ric en estímuls per a l'aprenentatge: l'hort, la distribució de les finestres, els espais per a l'experimentació i l'exercici de la motricitat, els espais per exposar els treballs dels alumnes... Tot això es tradueix en un *input* molt ric de llengua.
4. La relació amb les famílies. Des d'un bon començament, l'escola ha obert les portes a les famílies, promovent activitats de participació, tant al centre com a l'aula. Per aquest motiu, s'han creat espais que fomenten el diàleg, la col·laboració i l'orientació. Aquest coneixement facilita actituds positives envers el procés d'aprenentatge dels alumnes.

8. Bibliografia

- ARTIGAL, J. M. (Ed.) (1998). *La narració dialogada*. Barcelona: Josep M. Artigal, editor.
- Consell assessor de la llengua a l'escola: conclusions (2006). Barcelona: Departament d'Ensenyament.
- Decret 142/2007, de 26 de juny. Currículum d'Educació Infantil i Primària. Departament d'Ensenyament. DOGC 4915 de 29/6/2007.
- DEL RÍO, M. J. (1993). *Psicopedagogia de la llengua oral: un enfocament comunicatiu*. Barcelona: ICE. Horsori.
- DÖRNEYEI, Z. (2008). *Estratègies de motivació a l'aula de llengües*. Barcelona: Editorial UOC.
- JORBA, J.; GÓMEZ, I.; PRATS, À., eds. (1998). *Parlar i escriure per aprendre: la llengua en situació d'ensenyament i aprenentatge de les àrees curriculars*. Bellaterra: ICE de l'Autònoma.
- L'ús del llenguatge a l'escola* (2004). Barcelona. Departament d'Ensenyament.
- Marc europeu comú de referència per a les llengües: aprendre, ensenyar, avaluar* (2003). Barcelona: Departament de Cultura Generalitat de Catalunya. Entitat Autònoma del Diari Oficial i de Publicacions de Catalunya.
- MORENO, J. C.; SERRAT, E.; SERRA, J. M.; FARRÉS, J. (2002). *Llengua i immigració. Diversitat*

- lingüística i aprenentatge de llengües*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Benestar i Família.
- PALOU, J. i BOSCH, eds. (2005). *La llengua oral a l'escola*. Barcelona: Ed. Graó.
- PUJOLÀS, P. (2003). *Aprenre junts a l'aula alumnes diferents*. Vic: Ed. Eumo.
- RUIZ BIKANDI, U., ed. (2000). *Didáctica de la segunda lengua en Educación Infantil y Primaria*. Ed. Síntesis educación.
- SÁNCHEZ DE MIGUEL, E. (2000). *Comprensió i redacció de textos*. Barcelona: Ed. Edebé.
- SOLÉ, I. (1992). *Estratègies de lectura*. Barcelona: Ed. Graó.
- VILA, I.; SIQUÉS, C.; ROIG, T. (2006). *Llengua, escola, immigració: Un debat obert*. Barcelona. Ed. Graó.